
Božidar Mrakovčić

NADA U GLOBALIZACIJSKOM SVIJETU U SVJETLU BIBLIJSKIH POJMOVA BABEL I BABILON

Dr. Božidar Mrakovčić, Teologija u Rijeci

UDK: 22.08 [222.1 + 228] 316.42

Izvorni znanstveni rad

U članku se polazi od činjenice da i najobjektivniji kritičari u globalizaciji koja je postala naša stvarnost vide više prijetnji nego nade. Tragajući za biblijskom situacijom koja bi mogla osvjetliti pitanje nade u globalizacijskom svijetu odlučili smo se za pojam Babela u Post 11, 1-9 i Babilona u Otkrivenju. Analizirajući pojam Babela uočili smo da je grijeh Babela srodan tamnoj strani globalizacije. Graditelji Babela koriste tehnologiju da bi pobjegli od vlastite stvorenosti pri čemu stradava upravo ljudsko dostojanstvo; umjesto da napuče zemlju oni se zatvaraju unutar zidina u vlastitu samodostatnost; u svojoj arogantnosti žele si priskrbiti vlastiti identitet s ciljem da budu neovisni o Bogu, štoviše, da mu budu ravni. Budući da su u svom jednoulju sposobni za svako zlo, Bog ih zaustavlja. Ono što nisu htjeli graditelji Babela ostvaruje Abraham koji izlazi iz grada da bi postao blagoslovom za sve narode. Da Babel nije zadnja riječ potvrđuje i Pedesetnica koja obnavlja međusobno razumijevanje ljudi i utemeljuje jedinstvo koje afirmira različitost. Babilon u Otkrivenju, kao i Babel u Post 11, 1-9, predstavlja stvarnost protivnu Bogu koja nema budućnosti. Babilon je Rim koji kao bludnica zavodi i iskorištava svojim bezbožničkim životom. Kršćani su pozvani da iziđu iz Babilona i uđu u Novi Jeruzalem, eshatološku stvarnost koja je već sada prisutna tamo gdje ljudi ne prihvaćaju zavodljivost i nasilje Babilona nego u središte svog života stavljaju Boga. Premda u mnogočemu nalikuje Babelu i Babilonu, globalizacija može postati sličnija Novom Jeruzalemu, ukoliko smo spremni ostaviti Babilon i već sada živjeti vrednote Novog Jeruzalema.

Ključne riječi: Babel, Babilon, globalizacija, Abraham, Pedesetnica, Otkrivenje, Novi Jeruzalem.

* * *

Globalizacija je ne samo riječ nego i realnost doba u kojem živimo.¹ Mišljenja se o tome čini li globalizacija naše vrijeme boljim ili lošijim razilaze i često su subjektivne prirode. Uočljivo je međutim da i kod onih koji nastoje biti objektivni ima više upozorenja na moguća zla i štetne posljedice globalizacije nego sigurnosti da nam s njome sviće svjetlija budućnost. Kao primjer navodimo sud biskupâ Sjeverne, Srednje i Južne Amerike o ekonomskoj globalizaciji donešen nakon Sinode Amerikâ održane u Rimu 1997. godine:

Premda je istina da razvoj globalizacije sa sobom donosi pozitivne posljedice poput povećanja djelatnosti i rasta proizvodnje, što može osnažiti proces ujedinjavanja naroda i poboljšati služenje ljudskoj obitelji, ipak budući da se ravna zakonima tržišta primjenjivanima prema koristi moćnih, ima i druge krajnje negativne posljedice: pridavanje apsolutne vrijednosti ekonomiji, nezaposlenost, smanjivanje i pogoršavanje nekih javnih službi, uništavanje prirodnog okoliša, povećanje jaza između bogatih i siromašnih, nepravedno natjecanje koje siromašne narode sve više gura prema dnu.²

U ovom je kontekstu razumljivo zašto suvremena globalizacija stvara u ljudima strah za budućnost i ugrožava nadu u bolje sutra. Kad je budućnost nesigurna, valja učiti od prošlosti. Kad su se Izraelci tijekom svoje povijesti nalazili u teškim situacijama, svoju su nadu jačali sjećajući se sličnih problematičnih situacija koje su Božjom pomoću prebrodili. Ima li u Bibliji nešto što bi se dalo usporediti s pojavom današnje globalizacije?

Na jednoj internetskoj antiglobalističkoj web-stranici može se naći kratak tekst pod naslovom „Globalizacija ili globalizacija“ u

1 Globalizacija označava „nove oblike u svijetu nastale procesom akumulacije kapitala, osobito krajem prošlog stoljeća od strane trijade Sjedinjenih Američkih Država, Japana i Europske unije za nadzor nad tržištem i resursima što su na raspolaganju, da bi izvukli profit u svjetskim razmjerima“. Ovu definiciju globalizacije nalazimo u: D. TETTAMANZI, *Kršćanstvo i globalizacija*, Split, 2003., str. 12. Autor nadalje navodi karakteristične elemente globalizacije: globalni ekosustav, globalno financijsko tržište, rastuća moć poznavanja tehnologije, hiperkonkurencija, prebacivanje proizvodnje iz bogatih zemalja u siromašne s jeftinom radnom snagom, informacije koje su pretvorile svijet u „globalno selo“, globalna kultura koja potiskuje lokalne kulture, gubitak značenja države ili nacionalnog sustava. Usp *Isto*, str. 12-17.

2 Navedenu izjavu biskupâ donosi D. TETTAMANZI, *Kršćanstvo i globalizacija*, str. 19. Prema globalizaciji se na sličan način vrlo kritički postavlja i časopis *Concilium* br. 5/2001., koji je čitav posvećen problemu globalizacije s naslovom *La globalizzazione e le sue vittime. Prospettive globali*.

kojem se kaže da je kapitalizam poput kule babilonske koja „raste, raste, ali se prije ili kasnije ruši“. ³ Ako se pak u tražilicu Google na engleskom jeziku upiše riječ globalizacija u kombinaciji s riječju „Babel“ ili „Babilon“ – obje riječi imaju isto značenje, samo što je prva hebreizam – broj ponuđenih rezultata u prvom je slučaju 83, a u drugom čak 91. ⁴ Bez obzira na različitost autora i znanstvene razine tekstova, u velikoj većini pronađenih rezultata biblijski pojmovi Babel i Babilon ⁵ povezuju se s današnjom globalizacijom da bi se što uvjerljivije upozorilo na njezine negativnosti, ali i na pitanje održivosti globaliziranog svijeta.

Ako je ispravno gledati suvremenu globalizaciju kroz prizmu ovih negativnih biblijskih pojmova, kakvoj se budućnosti možemo nadati ili, drastičnije, dopušta li globalizacija shvaćena kao Babel ili Babilon ikakvu budućnost? Da bismo odgovorili na ovo pitanje potrebno je proučiti značenje pojma Babel u Post 11,1-9 i pojma Babilon u Otkrivenju na koje se kritičari globalizacije najčešće pozivaju. Na temelju biblijskog teksta nastojat ćemo uočiti dodirne točke između globalizacije i ovih biblijskih pojmova, a zatim na temelju konteksta vidjeti čemu se smijemo nadati unatoč tome što globalizirani svijet eventualno nalikuje Babelu ili Babilonu.

1. Babel u Post 11, 1-9

Hebrejska riječ za Babilon בָּבֶל koju Septuaginta obično prevodi izrazom Βαβυλών, u hebrejskoj Bibliji pojavljuje se 286 puta. Prvi put nalazimo je u Post 10,10 u kontekstu popisa naroda (Post 10, 1-32), prema kojem na zemlji već tada vlada velika raznolikost naroda. Babilon se navodi kao jedno od četiriju glavnih uporišta kraljevstva legendarnog Nimroda, prvoga velikog osvajača, utemelji-

³ Usp. <http://www.ecologiasociale.org/pg/globalizzazione.html> (6. 5. 2008.).

⁴ Tako je to bilo 6. svibnja 2008. Broj rezultata svakodnevno se povećava. Slično se visok rezultat postiže ako se isto pokuša i na nekom od drugih svjetskih jezika. Ako se pak na isti način potraže pojmovi Babel i Babilon u kombinaciji s pojmom globalizacija na hrvatskom jeziku, u prvom slučaju imamo 18, a u drugom 46 rezultata.

⁵ Premda je Babel u biti hebrejska riječ za Babilon, ipak govorimo o dva biblijska pojma koja razlikuje i većina rječnika biblijske teologije. Pojam Babel odnosi se na hebrejsku riječ בָּבֶל isključivo u Post 11, 9 gdje ona označava ime prapovijesnoga grada.

telja velikih istočnih imperija Asirije i Babilona, koji su za Židove predstavljali trajnu prijatnju.

Nakon popisa naroda slijedi priča o tzv. kuli babilonskoj (Post 11, 1-9) koja, prema tradicionalnom tumačenju, kao etiološka priča objašnjava ime Babel te nastanak različitih naroda i jezika.⁶ Prema ovoj priči, u početku su svi ljudi govorili jednim jezikom (Post 11, 1) i bili jedan narod (Post 11, 6) te su se kao takvi htjeli naseliti na jednom mjestu i sagraditi sebi grad i toranj do neba visok da si pribave ime i da se ne rasprše. Međutim, Bogu se nije svidjela takva namjera pa je pobrkavši im jezike spriječio njihov pothvat, tako da su se, ne dovršivši grada, raspršili odatle po čitavome svijetu.

Prema Wenhamu, pripovijest o kuli babilonskoj sastoji se od uvoda, pet kratkih scena i zaključka koji zajedno tvore hijastičku strukturu:⁷

Uvod – početno jedinstvo jezika (11, 1);

1. scena - putovanje čovječanstva se zaustavlja (11, 2);

2. scena – ljudski plan sagraditi grad i kulu (11, 3-4);

3. scena – Božji inspekcijski posjet (11, 5);

4. scena – Božji plan spriječiti čovječanstvo (11, 6-7);

5. scena – čovječanstvo je raspršeno, gradnja je zaustavljena (11, 8);

Zaključak – Babel = pobrkano govora i raspršenost (11,9).

Predložena struktura zorno pokazuje suprotnost kako između početne i završne situacije tako i između ljudskog i Božjeg plana. U središtu je strukture Božji inspekcijski posjet koji donosi preokret u stanju stvari. Do tada se govorilo o ljudskom djelovanju, a otada o Božjim akcijama koje prekidaju one ljudske.

1.1. Grijeh Babela

Graditelji Babela naumili su sagraditi grad i toranj do neba s namjerom da sebi pribave ime i da se ne rasprše po svoj zemlji. Po-

6 Kako objasniti ovu jezičnu uniformnost s lingvističkom raznolikošću prisutnu već u Post 10, 5? Prema Smithu Post 11, 1 odnosi se na jezik internacionalne komunikacije. Priča o Babelu komentar je kraha socijalnog poretka u kojem je babilonski jezik služio kao *lingua franca*. Usp. D. SMITH, „What hope after Babel? Diversity and community in Gen 11:1-9; Exod 1:1-14; Zeph 3:1-13 and Acts 2:1-3“, u: *Horizons in biblical theology*, god. 18 (1996.), br. 2, str. 172.

7 G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, vol. 1, Word Biblical Commentary, Dallas, 1987., str. 235.

brkavši im govor, Bog je onemogućio dovršenje gradnje tako da su se njihove namjere izjalovile. Umjesto da si veličanstvenim gradom pribave ime, nedovršeni grad nazvan je Babel kao spomen na njihov neuspjeh. Naime, prema jahvistu, ime בבל ima podrijetlo u hebrejskom glagolu בבלו što znači pobrkati, raspršiti.⁸ Za Bibliju dakle ime Babel ne znači „vrata bogova“,⁹ kao što su to Babilonci smatrali, već „konfuziju“ (Post 11, 9).¹⁰ Graditelji nisu uspjeli pribaviti ime sebi nego tek gradu koji svojim imenom svjedoči o njihovom neuspjehu. Osim toga, dogodilo se upravo ono što su htjeli spriječiti: raspršili su se po svoj zemlji.¹¹ Zašto je Bog pobrkao govor graditeljima Babela? Što je to u njihovom djelovanju bilo protivno njegovoj volji?

1.1.1. Grad s tornjem visokim do neba

Ono što prvo upada u oči jest plan graditelja da sagrađe toranj „s vrhom do neba“ što, čini se, za Knjigu Postanka predstavlja sakrilegij.¹² Nebo je naime dom Božji (usp. Ps 123, 1; 115, 3). Plan ljudi implicira provaljivanje u Božji prostor i kao takav izraz je ljudske želje biti kao Bog što izravno upućuje na prvi grijeh (usp. Post 3, 5).¹³ Gradeći „toranj s vrhom do neba“ čovjek, koji je stvorenje, želi se staviti na mjesto svog Stvoritelja. On koji je jedini stvoren na sliku Božju, usuđuje se uzurpirati Stvoriteljevo mjesto zloupotrebjavajući upravo ono po čemu mu je sličan. Sposobnošću govora i rada ovladava graditeljskom tehnologijom koju koristi da bi postao

8 Ponuđena etimologija u Post 11, 9 nije znanstvena nego spada u popularnu interpretaciju imena koje se bazira na riječi koja slično zvuči. Usp. G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 241.

9 Usp. G. HERRGOTT, „Babilon“, u: A. GRABNER-HAIDER, (ur.), *Praktični biblijski leksikon*, Zagreb, 1997., str. 17.

10 Septuaginta ne prevodi riječ בבל u Post 11, 9 kao i drugdje izrazom Βαβυλών, već Σύγχυσις što doslovce znači konfuzija, zbrka.

11 Njihov plan da izbjegnu raspršenost pokazuje se kao siguran put prema raspršenosti „po svoj zemlji“. Vidi D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 178.

12 Plan ljudi u Post 11 predstavlja jasnu aluziju na babilonsku teologiju. Naime Babilonci su smatrali da njihovi hramovi imaju svoje „krotijene u podzemlju, a njihovi vrhovi dosežu do neba“. U skladu s time glavni hram u Babilonu zvao se Esagil, tj. „kuća koja uzdiže svoju glavu do neba“. Usp. G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 239.

13 Koliko je ljudski naum da istisne Boga s neba i zauzme njegovo mjesto smiješno bezuman pokazuje nam ironičan opis: Bog mora sići da bi vidio što ljudi rade (Post 11, 5) i još dublje sići da bi ih spriječio (Post 11, 7). Naime, kula i ljudi koji ju grade tako su maleni da ih Bog jedva vidi iz visina u kojima пребива, pa mora sići da bi bolje pogledao.

neovisan o Bogu i tako pobjegao od vlastite stvorenosti, tj. od vlastite ljudskosti.¹⁴

Pod tornjem s vrhom do neba obično se misli na *ziggurat*, stepenasti hramski toranj, karakterističan za mezopotamijske gradove.¹⁵ *Ziggurat* je znak komunikacije s nebom. Stepenice služe tome da bogovi siđu i razgovaraju sa svojim moliteljima. Međutim, toranj s vrhom do neba također je i svjedok ljudske moći kojom graditelji žele izraziti familijarnost sa svojim bogovima. Prema epu *Enuma Eliš*, niži bogovi, tzv. Annunaki, bili su ti koji su sagradili Esagil, hram - toranj posvećen Marduku, vrhovnom božanstvu Babilona.¹⁶ Cilj je dakle tornja s vrhom do neba komunicirati s bogovima, zamišljenima na svoju vlastitu sliku, gotovo kao sa sebi ravnima. Radi se dakle o religiji koja ne slavi Boga nego vlastitu moć i umijeće. Tornjem s vrhom do neba Babel ne izražava svoju ovisnost o Bogu nego vlastitu samodostatnost.¹⁷

U kontekstu kako prapovijesti tako i čitavog Starog zavjeta problematičnom se čini i sama gradnja grada. Graditelji Babela name nisu bili prvi koji su pokušali sagraditi grad. Prvi je grad podigao ubojica Kajin koji nije vjerovao posebnom znaku kojim ga je Bog obilježio da ga nitko ne ubije na njegovim lutanjima (Post 4, 15) nego je sebi sagradio grad (4, 17) da si vlastitom rukom, tj. bez Boga, osigura zaštitu i svojom djecom besmrtnost.

Istraživanja su pokazala da su gradovi u Starom zavjetu redovito prikazani negativno, jer predstavljaju mjesta gdje se razvija tehnologija koja čovjeka uvodi u stalnu napast da ignorira postojanje ili potrebu Stvoritelja. Hramovi u gradovima služe samo zato da bi se božanstvo „pripitomilo“ i da bi vladari, pozivajući se na bogove, učvrstili vlast. Povijest velikih građevina, kao što su npr. egipatske piramide, pokazuje da nije bilo važno koliko će ljudi prilikom grad-

14 Usp. D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasi-nstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

15 Druga je međutim mogućnost da se ovdje radi o gradu sa zidinama do neba. Uehlinger naglašava da je opisani stil gradnje bio uglavnom korišten za civilne strukture tako da bi bolji prijevod od kule ili tornja bio akropola ili tvrđava. Usp. C. UEHLINGER, *Weltreich und 'eine Rede': eine neue Deutung der sogenannten Turmbauerzählung* (Gen. 11:1-9), Freiburg, 1990., str. 372-378.

16 Usp. G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 239.

17 Usp. A. A. BOESAK, „The Tale of the Tower of Fear“, u: <http://www.sacc.org.za/docs/WSSD-serm.html> (15. 5. 2008.).

nje poginuti. Glavna radna snaga bili su robovi. Jedan midraš o kuli babilonskoj govori da što je toranj više rastao prema nebu, to se vriednost ljudskog bića sve više srozavala. Kad bi slučajno koja opeka pri gradnji ispala i nestala u dubini, svi bi to sa žaljenjem primijetili. Ta trebalo je čitav dan hoda da se dođe do vrha kule. Međutim, ako bi slučajno pao i nastradao koji od graditelja, nitko se na to nije osvrtao.¹⁸

1.1.2. Grešne namjere

U svjetlu Biblije u suprotnosti je s Božjom voljom prije svega namjera graditelja da gradnjom grada s kulom pribave sebi ime i da se ne rasprše po svoj zemlji. Naime, prema Bibliji, Bog je jedini koji sam sebi pribavlja veliko ime (usp. Iz 63, 12.14; Jr 32, 20; Neh 9, 10). Čovjek naprotiv ne pribavlja sebi ime već ga dobiva od Boga na dar. Tako je to npr. u slučaju s Abrahamom i Davidom kojima Bog obećava da će im učiniti veliko ime (Post 12, 2; 2 Sam 7, 9). Ime u hebrejskoj kulturi nije tek etiketa za osobu već izraz njezina identiteta. Želeći sami sebi pribaviti ime graditelji ponovno pokušavaju uzurpirati božanske prerogative, odnosno zaobići Boga.¹⁹ Ne traže ime od Boga već, opijeni svojom snagom i tehnologijom koju su usvojili, smatraju da si ga mogu sami sebi priskrbiti. Babel je dakle „pokušaj učiniti od Božjeg stvorenja kozmopolitsko mjesto gdje narod može pobjeći od mjesta i identiteta koje mu je Bog dao, te stvoriti vlastite bogove i vlastite identitete“.²⁰

Namjera graditelja da se ne rasprše po svoj zemlji u izravnoj je pak suprotnosti s prvom zapovijedi koju Bog, blagoslivljajući ga, upućuje prvom ljudskom paru: „Plodite se, i množite, i napunite zemlju i sebi je podložite!“ (Post 1, 28). Nakon potopa istu zapovijed, također uz blagoslov, primaju Noa i njegovi sinovi (usp. Post 9, 1).²¹ Dakle Božja je volja da čovječanstvo ispuni svu zemlju. Graditelji Babela naprotiv zaustavljaju se na jednome mjestu s ciljem da „sva

18 Usp. E. FEINSTEIN, “Globalization of Hope. *Parshat Noah (Genesis 6:9- 11:32)*, u: <http://www.jewishjournal.com/home/preview.php?id=14896> (28. 5. 2008.).

19 Usp. G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 240.

20 D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasinstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

21 Usp. G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 240.

mjesta pretvore u jedno jedino mjesto (globalno selo)²² Prema Božjem planu, čovjek treba vladati zemljom „centrifugalnom snagom“, tj. otvarati se svijetu, otkrivati i kultivirati čitavu zemlju, donoseći joj blagoslov. Takvo vladanje nužno proizvodi različitost rasa, naroda, jezika, što je u skladu s različitošću koja je vidljiva u svem Božjem stvorenju. Međutim takvo poslanje nužno uključuje i čovjekov pozitivni angažman koji isključuje okrenutost prema samome sebi i zaokupljenost isključivo vlastitim problemima i vlastitim užitkom. Od čovjeka se traži da bude spreman biti „raspršen“, tj. ostaviti svoj mali svijet u kojem se osjeća ugodno i zaštićeno i ući u rizik da se izgubi nešto od vlastitog identiteta radi višeg cilja zajedništva na univerzalnoj razini.²³

Graditelji Babela nisu bili spremni prihvatiti taj rizik. Naprotiv, učinili su sve da sačuvaju svoje „partikularno jedinstvo“.²⁴ Napravili su si grad da se zaštićeni unutar njegovih zidina nastane svi na jednom mjestu i toranj visok do neba da si pribave ime, tj. prepoznatljiv identitet koji će ih držati zajedno. Zidine grada trebale su ih štiti od vanjskog svijeta, u smislu da ga ne gledaju i da ih ne podsjeća na poslanje kojemu su okrenuli leđa. Djelujući „u duhu centipetalne snage“, Babel je u biti izraz ljudskog straha od otvorenosti prema svijetu, od angažmana za druge, od samog života za koji je Bog čovjeka odredio.²⁵ Babelovo odbijanje raspršenosti predstavlja pobunu čovječanstva protiv različitosti predviđene Božjim planom.²⁶

1.1.3. Zloupotreba jedinstva i opasnost od većeg zla

U biblijskom tekstu sam Bog izražava problem graditelja Babela sljedećim riječima: „Zbilja su jedan narod, s jednim jezikom za sve! Ovo je tek početak njihovih nastojanja. Sad im ništa neće biti neostvarivo što god naume izvesti“ (Post 11, 6). Prema ovome moglo bi se zaključiti da su ljudi postali toliko moćni da ugrožavaju

22 Usp. D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasinstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

23 Usp. A. A. BOESAK, „The Tale of the Tower of Fear“, u: <http://www.sacc.org.za/docs/WSSD-serm.html> (15. 5. 2008.).

24 *Isto.*

25 *Isto.*

26 Usp. D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasinstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

samoga Boga koji se mora braniti. Sličnu Božju reakciju nalazimo i nakon grijeha prvih ljudi: „Evo, čovjek postade kao jedan od nas - znajući dobro i zlo! Da ne bi sada pružio ruku, ubrao sa stabla života pa pojeo i živio navijeke!“ (Post 3, 22). Da bi to spriječio, Bog izgoni ljude iz edenskog vrta i postavlja kerubine da stražare nad stazom koja vodi k stablu života. Je li Bog zaista ovdje od čovjeka ugrožen i to do te mjere da se mora braniti? Ironija dvostrukog Božjeg silaska u Post 11, 1-9 to jasno opovrgava. Isto je tako ironična tvrdnja da je čovjek nakon prvog grijeha postao jednak Bogu. Međutim, „kao što je jesti sa stabla poznavanja dobra i zla moglo biti tek preludij presizanja za stablom života, tako bi i gradnja tornja... mogla biti pretečom daljnjih uzurpiranja božanskih prerogativa“, što bi čovječanstvo dovelo do još veće nesreće.²⁷

Motiv Božje intervencije protiv Babela dakle nije Božji strah od ljudske veličine, snage i moći. „Bog se ne boji čovjeka nego se boji za čovjeka.“²⁸ Jedinstvo čovječanstva pretvorilo se u opasnu, smrtnu uniformiranost koja ne trpi kritički glas nego traži jednoglasnost, karakterističnu za Babel gdje se planira i odlučuje isključivo jednoglasno. Kao takav Babel je sposoban za svako drugo zlo. Gradnja tornja tek je početak. Budući da nema glasa kritike, svaka će druga odluka slična ovoj proći bez ikakvog otpora. A tko zna što je sve sposoban smisliti Babel opijen snagom svog tornja.²⁹ Brkanjem govora Bog želi razbiti grešnu uniformiranost, razbiti tišinu, tj. otvoriti prostor za proročku kritiku i tako srušiti hegemoniju tornja.³⁰ S druge strane, Božji je sud ujedno i čin stvaranja različitih jezika, čime Bog

27 Smith primjećuje paralelan odnos između Post 11, 6 i Job 42, 2: „Ja znadem, moć je tvoja bezgranična: što god naumiš, to izvesti možeš“. Paralelizam implicira „da moći planirati i izvršiti bez ograničenja spada na Boga, da je to njegov prerogativ“. Usp. D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 177.

28 A. A. BOESAK, „The Tale of the Tower of Fear“, u: <http://www.sacc.org.za/docs/WSSDserm.html> (15. 5. 2008.).

29 Usp. A. A. BOESAK, „The Tale of the Tower of Fear“, u: <http://www.sacc.org.za/docs/WSSDserm.html> (15. 5. 2008.). Boesak donosi primjer Hiltera koji je došavši na vlast nasilno utišao kritičke glasove. Ubrzo je čitava Njemačka bila uz njega i spremno krenula u bezumni rat tijekom kojega je počinila nezapamćena zlodjela.

30 Usp. *Isto*.

prisiljava ljude da žive svoju različitost i ispune svijet raznolikošću naroda u skladu s različitosti stvorenja.³¹

1.2. Osuda Babela ili vraćanje na put blagoslova?

Rabinska je egzegeza osudu Babela preuveličavala do te mjere da su graditelji bili pretvoreni dijelom u majmune i demone, dijelom u čudovišta.³² Post 11, 1-9 i danas se predstavlja kao posljednja od velikih priča općeg suda koje se izmjenjuju u biblijskoj prapovijesti i koja završava „žestokom osudom grešne bezumnosti čovječanstva“.³³ Međutim, ako malo bolje pogledamo, Bog ne kažnjava gradnju Babela nego ju zaustavlja. U biti Bog ne dopušta grijehu postati toliko velik da ga mora kazniti novim potopom. Brkanjem govora Bog prekida grešnu neposlušnost Babela. Jedan jezik carstva³⁴ zamjenjuju mnogi jezici naroda koji žive raspršeno i slobodno po svojoj zemlji. Krajnji rezultat nije uništenje već „prisilno vraćanje na put blagoslova navještenog u Post 9, 1“.³⁵ Što se tiče osude, primjerenije bi bilo govoriti „o osudi koja je zahvaljujući Božjoj intervenciji izbjegnuta“.³⁶ Smith zaključuje:

Svakako, stvari nisu onakve kakve bi bile da nije bilo grijeha. Umjesto aktivnog, kooperativnog širenja imamo disciplinsku raspršenost. Međutim, i neugodna disciplina može imati pozitivnu namjeru. Sada kad je carstvo razbijeno, možda će biti moguće ponovno sagraditi ljudsku zajednicu.³⁷

31 Usp. D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasinstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

32 Usp. D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 177.

33 G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 245.

34 Uehlinger je u asirskim kraljevskim natpisima otkrio učestali model s motivima jednog jezika, gradnje, imenovanja i svjetskog carstva. Prva tri motiva nalazimo u priči o Babelu, a četvrti u Post 10, 11-12, gdje se govori o Nimrodu, velemoži kojemu je Babilon bio jedno od njegovih uporišta. Motiv jednog jezika u natpisima koji se odnose na Asurbanipala II. koji je natjerao sve narode govoriti istim jezikom predstavlja metaforu za podlaganje i asimilaciju osvojenih naroda. Motiv se jednog jezika dakle identificira s nasilno ustanovljenim skladom. Usp. C. UEHLINGER, *Weltreich und 'eine Rede': eine neue Deutung der sogenannten Turmbauerzählung* (Gen. 11:1-9), Freiburg, 1990.

35 D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 178.

36 *Isto*, str. 179.

37 *Isto*.

1.3. Ima li nade nakon Babela?

U Post 1-11 ponavlja se model prema kojemu nakon svake pozitivne epizode slijedi negativna: nakon stvaranja zemlje, (Post 1) imamo prvi grijeh i ubojstvo Abela (Post 3-4); prosperitet i dug život ljudi prije potopa (Post 5) prethodi sklapanju brakova s božanskim bićima i potopu (Post 6-8); nakon saveza s Noom slijedi njegovo pijanstvo i prokletstvo Kanaana (Post 9); nakon pozitivnog popisa naroda koji su napučili zemlju slijedi izvještaj o Babelu.³⁸ Kao da sve ono što dobro započne loše završi. Međutim, uočljivo je također da usprkos opetovanom neposluhu i pokvarenosti čovječanstva vrata nade uvijek ostaju odškrinuta. Tako usred prokletstva Adama i Eve dolazi obećanje (Post 3, 15). Nakon smrti Abela i osude Kajina dolazi zaštita za Kajina i novi sin koji zamjenjuje Abela (Post 4, 15.25). Potop završava dugom obećanja i Savezom (Post 9, 1-17). Nakon Noina pijanstva i Hamove besramnosti ipak slijede plodovi zapovijedi dane u 9, 1 (usp. Post 10, 15.18.32 – plodnost, razgranatost, narodi).³⁹ Što se događa nakon Babela?

1.3.1. Abraham i nada u bolji svijet

Nakon Post 11, 1-9 nastavlja se govor o Noinim sinovima, točnije, slijedi Šemovo rodoslovlje (Post 11, 10-26). Šemovo rodoslovlje završava Terahom i Abrahamom koji ostavljaju Ur u južnoj Babiloniji da bi se zaustavili u Haranu, odakle će Abraham, nakon očeve smrti, krenuti na svoj put u nepoznato. Na temelju ovoga daje se zaključiti da se sve generacije između Šema i Abrahama tijekom dugih godina nisu udaljile daleko od Babela. Kako Wenham tvrdi „da bi moglo biti nade, valja ostaviti Babel, tj. svoje ohole snove i svoje puteve neposlušnosti Bogu“.⁴⁰ To se događa tek s Abrahamom.

Cijelu Abrahamovu povijest, smatra Boasek, možemo sažeti u tri riječi: „Bog govori, Abraham čuje, Abraham ide“.⁴¹ Poziv Abrahamu da ostavi svoju zemlju i krene u krajeve koje će mu Bog pokazati i gdje će ga učiniti velikim narodom (Post 12, 1) nadovezuje

38 Usp. G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 242.

39 Usp. D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 171.

40 G. J. WENHAM, *Genesis 1-15*, str. 245.

41 A. A. BOESAK, „The Tale of the Tower of Fear“, u: <http://www.sacc.org.za/docs/WSSDserm.html> (15. 5. 2008.).

se na zapovijed danu prvim ljudima i poslije Noinim sinovima da se plode i množe i napuče zemlju. Za razliku od Babela koji odbija raspršenost, Abraham je s vjerom prihvaća. Ostavlja sigurnost grada Harana i sve ono na čemu se temeljio njegov dotadašnji kulturni, društveni i religiozni identitet. Dok Babel u svojoj pobuni želi sam sebi pribaviti ime, Abraham u svojoj poslušnosti i vjeri prihvaća da mu Bog uzveliča ime (Post 12, 2), da mu da nov identitet blagoslivljajući ga i čineći ga blagoslovom za sve narode (Post 12, 2-3). Za razliku od Babela koji se u strahu okružio zidinama, Abraham ostavlja zidine Harana i izlazi u svijet „da bi ga preobrazio, da bi bio sredstvo Božjeg obećanja, nositelj Božjeg blagoslova“.⁴² Kao takav Abraham postaje paradigma svih onih koji preziru toranj i odbijaju njegovu snagu te govore novim jezikom, jezikom poslušne vjere. Za razliku od Babela koji apsolutizira uniformiranost, Abrahamov je blagoslov afirmacija različitosti. Bog koji je stvorio sve narode zove Abrahama i Saru da bi od njih učinio narod „kojim će se blagoslivljati svi narodi zemlje“.⁴³

1.3.2. Babel i Pedesetnica

Obećanje koje je Bog dao Abrahamu, da će u njemu biti blagoslovljeni svi narodi, prema Pavlu ostvaruje se u Isusu Kristu koji je umro da u njemu „na pogane dođe blagoslov Abrahamov: da Obećanje, Duha, primimo po vjeri“ (Gal 3, 14). Dakle obećani blagoslov sastoji se u primanju Duha vjerom u Isusa Krista. Abrahamovo potomstvo, tj. „baštinici po obećanju“ jesu svi oni koji su Kristovi. Bez obzira na rasu, narod, spol, oni su jedno u Kristu (usp. Gal 3, 28-29).

Prema Djelima apostolskim apostoli su na Pedesetnicu primili snagu Duha Svetoga koja ih osposobljava za izvršenje Isusove riječi: „...bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje“ (Dj 1, 8). Indikativno je da Lukin izvještaj o Pedesetnici ima za model upravo pripovijest o Babelu. Kao da želi reći da ono što je nekada krenulo po zlu, konačno biva ispravljeno.

⁴² Isto.

⁴³ Usp. D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasinstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

Sličnosti su između dva izvještaja očite. U pozadini oba događaja odjekuje poziv na raspršenost: Noini sinovi trebaju napučiti zemlju (Post 9, 1), a apostoli navijestiti evanđelje „sve do kraja zemlje“ (Dj 1, 8). Kao nekada u dolini Šinear, tako su i na dan Pedesetnice ljudi skupljeni u Jeruzalemu. I u jednom i drugom slučaju Bog silazi nakon čega slijedi najprije zbrka, a zatim raspršenost.⁴⁴

Međutim, konfuzija koju silazak Duha Svetoga stvara u Jeruzalemu ne blokira komunikaciju i jedinstvo nego ih, naprotiv, omogućava. Naime svi slušatelji, a podrijetlom su iz raznih zemalja i naroda, čuju naviještanje Božjih čuda na svom vlastitom jeziku (Dj 2, 11).⁴⁵ Obnovljeno je dakle međusobno razumijevanje ljudi (Post 11, 7), a da pri tom nije došlo do negacije različitosti nego do njezine afirmacije.⁴⁶ Obnovljena je i poslušnost Božjoj volji. Dok je u Babelu jezik bio iskorišten za promoviranje ljudskih planova, u Jeruzalemu naprotiv dar razumijevanja služi za naviještanje silnih Božjih djela. Dok je u Babelu Bog osudio ljude na raspršenost, u Jeruzalemu je Bog raspršio učenike (usp. Dj 8, 1)⁴⁷ da se raširi vijest koja će stvoriti univerzalno jedinstvo svih onih koji štiju Boga.⁴⁸ Na Pedesetnici se tako barem početno počinje ostvarivati starozavjetno proročanstvo: „Dat ću narodima čiste usne, da svi mogu zazivati ime Jahvino i služiti mu jednodušno“ (Sef 3, 9). Radi se o jedinstvu koje se ne temelji na uniformiranosti, kao u Babelu, nego na mnoštvu različitih naroda koji zajedno slave Boga.⁴⁹

Ima li dakle kave nade nakon Babela? Nadu najprije pruža činjenica da Božja intervencija spašava graditelje Babela od katastrofe. Bog ne ostavlja čovječanstvo njegovu zlu nego djeluje u njegovu korist. Bog se, međutim, time ne zadovoljava. Biblijska povijest,

44 Usp. D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 184.

45 *Isto*, str. 184.

46 Usp. *Isto*. Autor naglašava da dar jezika karakterističan za Pedesetnicu ne afirmira lingvističku uniformiranost već lingvističku individualnost slušatelja.

47 Tek nakon prvog progona kršćana i mučeništva Stjepana učenici će biti spremni napustiti Jeruzalem i izvršiti Isusovu zapovijed: „Nego primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje“ (Dj 1, 8). Smith konstatira da raspršenost i u Dj ostaje problem, jer apostoli pristaju na nju tek kad su na nju prisiljeni. Usp. D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 184.

48 Usp. F. A. SPINA, „Babel“, u: D. N. FREEDMAN, (ur.), *The Anchor Bible Dictionary*, vol. 1, New York, 1992., str. 562.

49 Usp. D. SMITH, „What hope after Babel?“, str. 183.

jednako kao i prapovijest, počinje jednim parom – ovaj put to su Abraham i Sara – kojega Bog izabire da bi stvorio narod koji bi bio u službi blagoslova čitavog čovječanstva. Izraelski narod postaje blagoslov za sve narode po Isusu Kristu. Na Pedeseticu apostoli snagom Duha započinju svoj navjestiteljski hod s ciljem da taj blagoslov stigne do svakog naroda i ujedini svijet u slavljenju jednoga Boga.

1.4. Babel, globalizacija i nada

Današnji papa kao kardinal Ratzinger u svom intervjuu za Glas Koncila 2001. god. definira globalizaciju kao „apsolutno slobodno tržište gdje konačno najjači pobjeđuje“. Time nastaje „uniformizacija svijeta“ koju tadašnji kardinal smatra vrlo opasnom, jer ugrožava bogatstvo različitih kultura. U ovom kontekstu današnji papa povezuje Babel i globalizaciju:

„...pretvoriti jedinstvo u uniformitet jest pokušaj gradnje Kule babilonske. Program Kule babilonske jest da svi imaju jednu bogatu, jedinstvenu kulturu, a tome se protivi vjera... Nijedna od kultura ne može izraziti, sama po sebi, svu ljudsku realnost. Potrebna nam je komplementarnost kultura koje se nalaze u zajedništvu vjere“.⁵⁰

Na pitanje Vjesnikova novinara zašto se proces globalizacije „iz katoličke perspektive promatra kao 'novi Babilon', splitski nadbiskup Marin Barišić odgovara:

Crkva u načelu nije protiv globalizacije. Crkva je protiv defektne, nehumane, diskriminirajuće globalizacije koja bi se temeljila samo na tržištu. Samo tržište, kapital, profit doista grade »novi Babilon«, gdje se ljudi razumiju isključivo preko jezika stvari, robe, sredstava, jezikom novca, profita i interesa. U početku se čini da je taj jezik svima razumljiv, ali ubrzo se pretvara u jezik koji dijeli ljude, stvara razlike, gdje se ljudi više ne razumiju i ne prihvaćaju jedan drugoga. Postaju otuđeni u sebi i stranci drugima, a nerijetko i suparnici i protivnici. Najtragičnije je i najžalosnije u tome da i sam čovjek završi kao roba na tržištu.⁵¹

50 Usp. http://www.glas-koncila.hr/ratzinger_intervju.html?PHPSESSID=c7f (11. 5. 2008.).

51 G. PANDŽA, „Katolička crkva je protiv defektne, nehumane i diskriminirajuće globalizacije utemeljene samo na tržištu“, u: *Vjesnik*, 11. rujna 2000., str. 3.

U istom razgovoru splitski nadbiskup Marin Barišić potvrđuje da i „višestoljetni proces katoličke evangelizacije“ predstavlja „svojevrsan globalizacijski fenomen“, ali naglašava da „on počiva na temelju jedne druge vizije globalizacije, ne Babela nego duhovskog događaja, gdje se razlike, kulturne i nacionalne, ne poništavaju nego uvažavaju, tvoreći jedinstvo u različitosti“.⁵²

Na temelju navedenih citata očito je da su Babelu i današnjoj globalizaciji zajednički uniformiranost, međusobno nerazumijevanje i nepoštivanje ljudske osobe. Uniformiranost globalizacije odnosi se ne samo na ugrožavanje lokalnih kultura i jezika nego i na činjenicu da se vrijednost globalnog kapitalizma proglašava dogmom, jer kao takav funkcionira, bez obzira na negativne posljedice.⁵³ Kao i Babel, i globalizacija zahtijeva jednoumlje. Kao što je Babelu bio važniji toranj od njegovih graditelja, tako i globalni kapitalizam ne mari kako za nezaposlenost zemalja koje napušta tako ni za sigurnost radnika i zaštitu okoliša u siromašnim zemljama u koje se useljava.

Babel i suvremenu globalizaciju povezuju i neki drugi zajednički elementi. Jedan je od njih divinizacija tehnologije.⁵⁴ Građevinsko umijeće toliko opija graditelje Babela da si u svojoj arogantnoj samodostatnosti prisvajaju božanske prerogative. Dan Russ definira Babel kao „strah od ljudskosti i iluziju božanstva“, a modernu globalizaciju naziva „teho-babelizacijom“, koja kao takva pretendira na tri Božja svojstva: sveznanje, sveprisutnost i svemogućnost. Prema nekim predviđanjima, razvoj tehnologije vodi prema budućnosti koja čovjeka više neće ni trebati.⁵⁵ Bježeći od svoje stvorenosti, koja uključuje i ograničenost, čovjek riskira da uništi vlastitu ljudskost. Sudbina Babela ima ulogu čovjeka učiniti svjesnijim njegove stvorenosti i ograničenosti, bez čega tehnologija na kojoj se temelji suvremena globalizacija vodi u dehumanizaciju.

52 Usp. *Isto*.

53 Usp. D. TETTAMANZI, *Kršćanstvo i globalizacija*, str. 52.

54 *Isto*, str. 14.

55 Razvojem kibernetike javlja se opasnost da čovjek postane robot ili da se stopi s robotom. Neki znanstvenici smatraju da ćemo do 2030. imati tehnologiju koja će nam omogućiti da prebacimo memoriju naših mozgova u inteligentne robove koji će se moći auto-replicirati. Na taj način čovjek bi se naizgled oslobodio ograničenosti vlastitog tijela i ostvario neku vrstu besmrtnosti u bestjlesnom raju. Vidi D. RUSS, „Babel: the Fear of Humanity and the Illusion of Divinity“, u: <http://www.dallasinstitute.org/Programs/Previous/SPRING00/talktext/babelruss.htm> (28. 5. 2008.).

Glavni je pak grijeh Babela to što su se njegovi graditelji, umjesto da budu posrednici Božjeg blagoslova u svijetu, zatvorili unutar gradskih zidina, samodostatno zadovoljni svojom veličinom, neosjetljivi za ono što se događa vani. Na sličan način i globalizacija, koja čini se sve više povećava jaz između bogatih i siromašnih, karakterizira egoizam i manjak solidarnosti.⁵⁶

Ipak nam priča o kuli babilonskoj, osim upozorenja na opasnosti globalizacije, pruža i nadu. Ukoliko bi se globalizacija, koja ima i dobre strane,⁵⁷ pretvorila u Babel bez budućnosti, Bog ne bi ostao po strani. Temelj nade jest činjenica što nakon Babela slijedi Abraham, a zatim i Pedesetnica. Crkva, rođena na Pedeseticu, pozvana je snagom Duha biti uvijek otvorena svijetu i njegovim problemima i u njega unositi blagoslov Isusa Krista, određen na jednak način za sve narode. To je blagoslov Duha čiji je plod „ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrotu, vjernost, blagost, uzdržljivost“ (Gal 5, 22-23). Ako kršćani budu spremni poput kvasca ovim vrijednostima prožeti današnju globalizaciju, Babel će se pretvoriti u Pedeseticu.⁵⁸

2. Babilon u Knjizi Otkrivenja

2.1. Značenje Babilona u Otk i njegova sudbina

Riječ „Babilon“ (Βαβυλών) spominje se u NZ-u sveukupno šest puta: 4 puta u Matejevu evanđelju (Mt 1, 11.12.17),⁵⁹ jedanput u Djelima apostolskom (Dj 7, 43), jednom u Prvoj Petrovoj poslanici (1 Pt 5, 13) i čak šest puta u Knjizi Otkrivenja (Otk 14, 8; 16, 19; 17, 5; 18, 2.10.21).⁶⁰ U pozdravnoj formuli na kraju 1 Pt čitamo: «Pozdravlja vas suizabranica u Babilonu i Marko, sin moj» (5, 13).

56 D. TETTAMANZI, *Kršćanstvo i globalizacija*, str. 37.

57 Usp *Isto*, str. 19-21.

58 „Pravednost je ona koja određuje hoće li neka civilizacija, čak i moćna globalna civilizacija, prosperirati ili nestati. Pravednost je ono do čega je Bogu stalo u povijesti. Zato globalizacija trgovine i kulture traži globalizaciju pravednosti i odgovornosti“. Vidi E. FEINSTEIN, “Globalization of Hope. *Parshat Noah (Genesis 6:9- 11:32)*, u: <http://www.jewishjournal.com/home/preview.php?id=14896> (28. 5. 2008.).

59 U retku Mt 1, 17 Babilon se spominje dvaput.

60 Matej spominje tri puta babilonsko sužanjstvo u Isusovoj genealogiji. U Dj Stjepan je taj koji govoreći o izraelskoj povijesti spominje Babilon i deportaciju (Dj 7, 43).

Babilon ovdje funkcionira kao kriptogram za Rim, gdje je 1 Pt vjerojatno i nastala. Potvrdu za to nalazimo u židovskoj literaturi onog vremena koja, nakon što su Rimljani 70. po Kr. srušili Jeruzalem sa zemljom, Rim naziva Babilonom.⁶¹ Knjiga Otkrivenja je što se tiče značenja pojma Babilon još preciznija. «Velika Bludnica» Babilon sjedi na zvijeri sa sedam glava koje predstavljaju, kako sam autor kaže, «sedam bregova» (Otk 17, 3.9). Dakle, radi se o Rimu koji je od davnine bio poznat kao grad sagrađen na sedam brežuljaka.⁶²

Sva mjesta u Otk gdje se spominje Babilon (Otk 14, 8; 16, 19; 17, 5; 18, 2.10.21) spadaju u dio knjige koji govori o Božjem sudu nad Bogu neprijateljskim silama koje progone kršćane (Otk 14, 6-20, 15)⁶³ među kojima se uz Zmaja, Zvijer iz mora i Zvijer iz zemlje (usp. Otk 13) kao posljednji navodi i Babilon.⁶⁴ Riječ Babilon se po prvi put u Otk spominje u 14, 8 u okviru navještaja Božjeg suda i odmah se govori o njegovu padu: „*Pade, pade Babilon, veliki koji vinom gnjeva i bluda svojega opi sve narode!*“ Premda se radi o događaju koji će biti tek kasnije opisan, o padu Babilona govori se kao o nečemu što se već dogodilo. Prošlo vrijeme i ponavljanje ključne riječi „pade“ podcrtava sigurnost pada i potpunost uništenja. Najavljeni sud Božji započinje izlivanjem sedme čaše posljednjih zala (Otk 16, 17-19),⁶⁵ odnosno olujom i velikim potresom koji Babilon srušuje sa zemljom: „I prasnu natroje grad veliki...“ (Otk 16, 19).

Osuda Babilona, koja je u Otk 16, 19 tek spomenuta, detaljno je opisana u Otk 17, 1-19, 10. Ovaj tekst predstavlja zasebnu cjelinu s Babilonom kao središnjom temom. Otk 17 započinje Ivanovim viđenjem Babilona, velike Bludnice koja pompozno jaše na Zvijeri

61 Za židovsku literaturu u kojoj se Rim naziva Babilon vidi ZERBE, G., „Revelation's Exposé of Two Cities: Babylon and New Jerusalem“, u: *Direction*, god. 32 (2003.), br. 1, str. 48, bilj. 1.

62 Neki ipak smatraju da Babilon u Otkrivenju označava ne Rim nego Jeruzalem. Za diskusiju o tome koji su argumenti jedne, a koji druge strane vidi G. BIGUZZI, „Is the Babylon of Revelation Rome or Jerusalem?“, u: *Biblica*, god. 87 (2006.), br. 3, str. 371-386.

63 Otkrivenje je strukturirano kao jedno dugo pismo s uvodom (1, 4-8) i zaključkom (22, 6-21). U sredini su dva glavna dijela: Pisma sedmerim Crkvama (1, 9-3, 22) i viđenja koja se odnose na ljudsku povijest i njezin dovršetak (4, 1-22, 5). Drugi dio ili viđenja možemo nadalje podijeliti na viđenje Boga i Jaganjca kao gospodarâ povijesti (4, 9-11, 19), Crkve u progonstvu (12, 1-14,5), suda Božjega (14, 6-20, 15) i dovršetka (21, 1-22, 5). Usp. K. STOCK, *L'ultima parola è di Dio. L'Apocalisse come Buona Notizia*, Bibbia e Preghiera 21, Roma, 1998., str. 15-126.

64 Zvijer iz mora u Otk jest Rimsko Carstvo. Zvijer iz kopna predstavlja propagandnu mašineriju istog carstva. Zmaj je Sotona koji u svijetu djeluje preko Babilona i dviju Zvijeri.

65 Događaji su u Otk strukturirani u tri serije po sedam: sedam pečata, sedam trubliji i sedam čaša.

(17, 1-6), nakon čega Ivan dobiva objašnjenja o Bludnici i Zvijeri (17, 7-18). Otk 18 pak čitavo je posvećeno padu Babilona – Bludnice, čija je propast opisana kao razaranje velikoga grada. Pad Babilona naviješta se u Otk 18 na različite načine koji međusobno tvore hijastičku strukturu:

A: snažan anđeo jakim glasom viče: „*Pade, pade Babilon veliki* - Bludnica ...“(18, 1-3);

B: glas s neba poziva na napuštanje Babilona: «Izidite iz nje, narode moj...» (18, 4-8);

C: trostruka tužaljka kraljeva, trgovaca i pomoraca nad propašću Babilona (18, 9-19);

B': glas poziva: «Veseli se nad njom, nebo...» (18, 20);

A': snažan anđeo baca u more mlinski kamen govoreći: «Tako će silovito biti strovaljen Babilon, grad veliki...» (18, 21-24).

I na kraju, u Otk 19, 1-10 propast Babilona biva prepoznata s nebeskih visina kao pravedan sud Božji.

Babilon u Otk predstavlja dakle ne samo simboličko ime za omraženi Rim već i sigurnost da Rimu predstoji sigurna propast. Istim riječima: «*Pade, pade Babilon!*», kojima je nekoć Izaija naviještao propast Babilona (Iz 21, 9) vidjelac Ivan dvaput oglašava propast Rima (Otk 14, 8; 18, 2). Simbolička gesta bacanja mlinskog kamena u more koja potvrđuje konačan pad velikog grada (Otk 18, 21) također je posuđena iz SZ-a: svitak s Jeremijinim proroštvom o propasti Babilona, nakon što pred prognanicima bude naglas pročitan, treba biti svezan za kamen i potopljen u Euftrat (usp. Jr 51). Utemeljujući svoje viđenje o propasti Rima na starozavjetnim proročanstvima o Babilonu, vidjelac u isto vrijeme naglašava vjerodostojnost svojih vizija i uspješno ohrabruje kršćane u Maloj Aziji da ostanu čvrsti i vjerni unatoč nevoljama koje podnose, jer Babilonu su dani odbrojeni. Proces protiv Babilona na Božjem sudu (usp. Otk 17, 1) već je održan i Babilon je proglašen krivim.⁶⁶

⁶⁶ Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire. Reading Revelation Then and Now*, Maryknoll – New York, 1999., str. 177.

2.2. *Grijesi Babilona*

Babilon je dakle u cijelosti prikazan iz perspektive njezine (Bludničine) skorašnje osude za mnoštvo grijeha, jer „njezini grijesi *do neba dopriješe*“ (Otk 18, 5). Koji su to grijesi Babilona?

Odmah kod prvog spominjanja Babilona u Otk navodi se i razlog njegove propasti: Babilon je opio narode „vinom *gnjeva* i bluda svojega“⁶⁷ (Otk 14, 8; usp. 18, 3). Ovaj prvi motiv vodi nas izravno k identifikaciji Babilona kao „velike Bludnice“ (Otk 17, 1; 19, 2). Iza ovog naslova ponovno stoji starozavjetna pozadina. U Starom zavjetu prostituiranje je slika za nevjernost Savezu. Razlog Izraelove nevjere bila je zavodljivost svega onoga što ga je odvajalo od Saveza s Bogom: štovanje idola, politički sporazumi s okolnim narodima, uključivanje u njihovu nepravednu trgovinu.⁶⁸ Izraelski je narod bio u stalnoj napasti da uđe u savez s imperijama koji su ga okruživali i tako sebi priskrbi zaštitu i korist. Međutim to je uvijek značilo staviti na kocku Savez s Bogom. Proroci na osobit način osuđuju kao prostituiranje ekonomiju tih velikih imperija. Internacionalne trgovačke ugovore Tira, ekonomskog diva drevne Palestine, Izaija vrednuje kao podavanje bludu «sa svim kraljevstvima svijeta» (Iz 23, 17). Na sličan način i prorok Nahum naziva bludnicom grad Ninivu (Nah 3, 4). Trgujući s tim gradovima Izrael je sudjelovao u njihovom prostituiranju. Kao što bludnica svoje klijente mami, pričinja se da ih voli, a u biti ih iskorištava, tako su se i ti gradovi, prema kritici proroka, služili svojom moći i sjajem da bi zavodili i ekonomski iskorištavali kolonizirane narode.⁶⁹ Istu ekonomsku politiku zavodjenja i iskorištavanja Otkrivenje razotkriva i kod Babilona, tj. Rima. Kao što je u Starom zavjetu Izrael bio u stalnoj napasti da bude nevjeran Bogu, tako su i kršćani kojima Ivan piše u napasti da, sudjelujući u nepravednoj ekonomiji Rimskog Carstva koja je usko bila povezana s kultom cara, iznevjere Isusa Krista.

Bludnica Babilon ima potrebu za ekonomskim iskorištavanjem da bi si omogućila lagodan, raskošan i rastrošan život koji ju karakterizira. Raskoš i bogatstvo Bludnice očituje se prvenstveno u

67 Videnje preuzima sliku „vina/čase gnjeva“ od starozavjetnih proroka, gdje je to snažna slika osude zločinaca, osobito stranih naroda. Usp Jr 25.,15-16; Ez 23.,32-33; Iz 51.,17 itd.

68 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 166.

69 Usp. ZERBE, G., „Revelation’s Exposé of Two Cities“, str. 50.

njezinu vanjskom izgledu. Odjevena je „u lan tanan i grimiz i skrlet“,⁷⁰ nakićena je „zlatom i dragim kamenjem i biserjem“, sa zlatnim kaležom u ruci (Otk 18, 16-17; usp. 17, 4-5). U Otk 18 dvaput se izričito spominje bogatstvo Bludnice-Babilona (18, 17.19), a triput njezina nezasitna rastrošnost (18, 3.7.9).

Bludnica Babilon međutim ne zadovoljava se time da iskorištava već druge, milom ili silom, čini sebi sličnima. S jedne strane „vinom gnjeva i bluda svojega“ opija, tj. nasilno truže sve narode (Otk 14, 8; 17, 2; 18, 3), a s druge strane zavodi ih svojim čaranjem (Otk 18, 3).⁷¹ Rezultat svega jest da su s Babilonom-Bludnicom „bludničili kraljevi zemlje i pozemljari *se opiše vinom* bluda njezina“ (Otk 17, 2). U zlatnom kaležu koji prostitutka drži u ruci nije dobro vino već vino prostitucije (Otk 14, 8), mješavina puna opasne pokvarenosti i nečistoće (Otk 17, 4). Međutim, Babilon-Rim uspio je nametnuti svoje bludničenje, tj. svoj raskošni život na račun iskorištavanja kao nešto poželjno i dobro. Zaveo je „kraljeve zemlje“ (Otk 17, 2; 18, 3) koji su s Rimom bludničili tako što su s njime sklapali političke ugovore i saveze koji su omogućavali raskoš ponajprije Rimu, ali onda i sebi samima,⁷² a na teret svojih vlastitih naroda. Imperijalnim mitovima o sebi kao sigurnom i ujedinjenom svijetu, razvijenom carskom trgovinom koja je nudila zaradu, carskim i lokalnim kultovima koji su osiguravali uključenost u društveni život Rim je bio fascinantniji i zavodljiv svim stanovnicima zemlje.⁷³ Na ovaj je način Rim-Babilon postao „mati bludnica i gnusoba zemljinih“ (Otk 17, 5).

Opijen svojom moći, sjajem i veličinom, Babilon-Bludnica se poput starozavjetnog Babilona samouvjerenom i arogantno razmeće riječima: „Na prijestolju sjedim kao kraljica *i nikad neću obudovjeti*, jad me nikada zadesiti neće!“ (Otk 18, 7; usp. Iz 47, 8).⁷⁴ Otkrivenje ovdje aludira na Rim koji je, poput svakog carstva, bio uvjeren da će trajati dovijeka. Sloganom „Roma aeterna“ pretendirao je na nepob-

70 Svi ovi odjevni predmeti nalaze se na početku liste luksuznih dobara navedenih u tužaljci globalnih trgovaca nad svojom izgubljenom trgovinom (Otk 18, 11-13).

71 Grčka riječ *φάρμακεία* može značiti čaranje, ali i opojnu drogu.

72 Otk 18, 9 otkriva da bludničiti s Babilonom znači živjeti zajedno s njime raskošno.

73 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 168-169.

74 Za arogantnost povijesnog Babilona usp. također Iz 14, 13-15; Jr 50, 29.31-32; 51, 53.

jedivost, vječnost i svemogućnost. Time je sebi prisvajao božanske prerogative i otkrivao svoju bogohulnu narav.⁷⁵

U kontekstu Otkrivenja bogohulna je i činjenica da Babilon kao kraljica „sjedi“ na svom prijestolju (Otk 18, 7), „nad vodama velikim“ (Otk 17, 1) koje predstavljaju „narode, mnoštva, puke i jezike“ (Otk 17, 15). Ivan ovom slikom naglašava političku dominaciju Babilona nad svijetom. Ova globalna dominacija Rima u oštrom je kontrastu s Božjom vladavinom. Prema Otkrivenju, Bog je onaj koji sjedi na nebeskom prijestolju, a pored njega Jaganjac koji zajedno s njime upravlja poviješću (Otk 4-5) na dobrobit „svakog plemena, jezika, puka i naroda“ (Otk 5, 9; usp. 7, 9 i 14, 6). Pretenzija Babilona da vlada svijetom predstavlja novo posizanje za isključivo božanskim pravima.

U želji za dominacijom i kontrolom Babilon se uz zavodeenje služi i sredstvima terora: kad ne funkcionira „milom“, nastupa „silom“. „Nasilje protiv vanjskih i unutarnjih neprijatelja bio je stožer rimske vlasti“.⁷⁶ Babilon je odgovoran za krv proroka i svetaca i svih zaklanih na zemlji“ (Otk 18, 24). Grad je „pijan od krvi svetih i od krvi svjedoka Isusovih“ (Otk 17, 6; usp. 13, 7). Kršćani Male Azije kojima Ivan piše bili su proganjeni, a neki od njih i ubijeni, kao npr. „dva svjedoka“ o kojima govori Otk 11. Razlog progonstva bilo je to što su kršćani odbijali kult cara koji je Rimu služio kao kohezivni element carstva. Ivan, međutim, ne prebacuje Rimu samo krv mučenika nego i „svih zaklanih na zemlji“, tj. svih onih koji su stradali u njegovim osvajačkim ratovima i gušenjima pobuna.⁷⁷

Na kraju valja primijetiti da Babilon svojim bludom nije pokvario samo „pozemljare“ nego je degradirao i samu zemlju i zbog toga biva prozvan i kažnjen (Otk 19, 2).⁷⁸

75 Usp. ZERBE, G., „Revelation’s Exposé of Two Cities“, str. 49. B. ROSSING, *The Choice between Two Cities. Whore, Bride and Empire in the Apocalypse*, Harnsburg, 1999., str. 126-127, govori u vezi s time o idolatrijskom ponosu.

76 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 170.

77 Čak i rimski povjesničari opisuju neke od svojih generala i careva kao „krvožedne“. Usp. B. ROSSING, *The Choice between Two Cities*, str. 86.

78 Usp. ZERBE, G., „Revelation’s Exposé of Two Cities“, str. 52. Perspektiva Otkrivenja nije napuštanje zemlje nego afirmacija zemlje. Otkupljenje čovječanstva događa se kao u Rim 8, 18-25 i u Otk na otkupljenoj kugli zemaljskoj. Nebeski Jeruzalem s neba silazi na zemlju.

2.3. *Babilon i Novi Jeruzalem – Bludnica i Zaručnica*

Knjiga Otkrivenja, međutim, ne govori samo o gradu Babilonu nego i o jednom drugom gradu – Novom Jeruzalemu. Čitatelj vrlo lako uočava da su Babilon i Novi Jeruzalem predstavljeni kao dvije u isto vrijeme paralelne i kontrastne stvarnosti. Vizije obaju gradova ponajprije imaju paralelan početak. Nakon kratke najave (usp. Otk14, 8; 21, 2) slijedi gotovo identičan uvod u viđenje. «Jedan od sedam anđela što imaju sedam čaša punih zala konačnih» poziva autora u Otk 17, 1 riječima: „Dođi, pokazat ću ti sud nad Bludnicom velikom što *sjedi nad vodama velikim*“, a u Otk 21, 9 paralelnom frazom: «Dođi, pokazat ću ti Zaručnicu, Ženu Jaganjčevu!». Obje vizije najprije prikazuju grad kao personificirane ženske figure, da bi ubrzo zatim prešle na imena Babilon (Otk 17, 5) i Novi Jeruzalem (Otk 21, 10).

Premda im je struktura paralelna, dvije su žene, u biti dva grada, opisane kao kontrastne stvarnosti.⁷⁹ Babilon je predstavljen kao velika Bludnica odjevena u grimiz i purpur, kako jaše na Zvijeri (Otk 17, 4; 18, 16), a Jeruzalem kao Zaručnica Jaganjčeva, odjevena „ulan tanan, blistav i čist“ (Otk 19, 8).⁸⁰ Sudbina dvaju grada također je u potpunosti dijametralna: Zvijer uništava Babilon (Otk 17, 16) i on pada (Otk 18, 2), dok Novi Jeruzalem postaje Jaganjčeva žena (Otk 21, 2.9) i silazi s neba na zemlju (Otk 21, 10). Babilon, „grad veliki“ (Otk 17, 18) postaje pusta razvalina koja se vječno dimi (18, 9) „u kojoj stanuju demoni (Otk 18, 2), vladaju tama (Otk 18, 23), suze i plač (Otk 18, 11.15.19). Jeruzalem je, naprotiv, sveti grad (Otk 21, 2) kojeg osvjetljavaju Jaganjac (21, 23) i Bog (Otk 21, 25) koji u njemu stanuje sa svojim narodom (Otk 21, 3). Novi Jeruzalem je poput rajskog vrta (Otk 22, 2) u kojem nema više ni suza ni boli (Otk 21, 4). Čitatelji – narod Božji, pozvani su izići iz Babilona da ih ne zadese

79 W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 184., definiraju Babilon kao „parodiju novog Jeruzalema“.

80 Stock sljedećim riječima opisuje suprotnost između Bludnice i Zaručnice u Otkrivenju: „Zaručnica je srdačnom ljubavlju vezana uz Jaganjca, Isusa Krista i živi u zajedništvu s njime. Pripada samo njemu, slijedi ga i njemu je posvećena u vjernosti. Bludnica je pak slobodna i bez odnosa koji vežu. Stoji sama za sebe, misli samo na sebe. Ne priznaje nikakvu vezu i obvezu, misli samo na ono što njoj koristi. Vrijednost vidi samo u posjedovanju, u vlasti i užitku, a na sve je ostalo indiferentna. Odbija povezanost s Bogom. Zajedništvo s njime nema za nju nikakvu vrijednost. Uz to odbija poštivati dostojanstvo i vrijednost drugih ljudi: služi se njima, upotrebljava ih za sebe i za svoj interes.“ K. STOCK, *L'ultima parola è di Dio*, str. 140.

zla njezina i da ne budu «suzajedničari grijeha njezinih» (Otk 18, 4) i doći vidjeti Zaručnicu (Otk 21, 9), tj. ući u Novi Jeruzalem.⁸¹

Viđenje Novog Jeruzalema (Otk 21-22) u Knjizi Otkrivenja slijedi tek nakon što je opisan pad Babilona (Otk 17, 1-19, 9).⁸² Redoslijed opisa sugerira kronološku sukcesiju prema kojoj bi Novi Jeruzalem predstavljao dovršetak svijeta i dolazak kraljevstva Božjeg koji bi uslijedio tek nakon što je sve zlo u potpunosti uništeno. Međutim, pozornije čitanje otkriva da i nakon silaska Novog Jeruzalema Babilon i dalje egzistira. Činjenica da se i nakon pobjede nad svim Božjim neprijateljima ponovno spominju «psi i vračari, bludnice, ubojice i idolopoklonici i tko god ljubi i čini laž» (Otk 22, 15) kao oni kojima je zabranjen pristup u Novi Jeruzalem sugerira da zlo i dalje postoji (usp. i Otk 21, 8.27).⁸³ Rješenje problema sastoji se u činjenici da je Knjiga Otkrivenja uređena više sustavno nego kronološki. Ona ne donosi točan slijed povijesnih događaja nego sustavno prikazuje kontrastne snage koje utječu na ljudsku povijest.⁸⁴ Početne vizije o Bogu i Jaganjcu kao onima koji upravljaju poviješću (Otk 4-5) i vizija Novog Jeruzalema na kraju knjige (Otk 21-22) jasno kazuju tko ima prvu i posljednju riječ u povijesti i kakav će biti njezin kraj. Bogu i Jaganjcu stoje nasuprot Zmaj, dvije Zvijeri i Babilon koji se žele nametnuti kao apsolutni gospodari povijesti, ali njihova je propast sigurna. Karakteristika je Knjige Otkrivenja ne samo da se u kontekstu Novog Jeruzalema (Otk 21-22) govori o stvarnosti zla (Otk 21, 8; 22, 15) nego i to da u svim dijelovima ove knjige, pa i u onima koji govore o progonu kršćana (Otk 12, 1-14, 5), nailazimo

81 Za još detaljniju usporedbu Babilona i Novog Jeruzalema vidi W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYER, *Unveiling Empire*, str. 160.

82 Nakon pada Babilona slijedi opis sličnog kraja u ognjenom jezeru ostalih Bogu neprijateljskih snaga: Zvijeri iz mora, Zvijeri iz kopna, te na kraju samoga Zmaja. Kao zadnji, nakon posljednjeg suda, u ognjeno jezero bivaju bačeni Smrt i Podzemlje (Otk 19, 11-20, 15).

83 Tradicionalna interpretacija koja pretpostavlja kronološku sukcesiju Babilona i Novog Jeruzalema ovaj problem ili ignorira ili problematična mjesta (Otk 21, 8; 22, 15) tumači kao neizvorni tekst, odnosno kao djelo naknadnog redaktora. Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYER, *Unveiling Empire*, str. 156.

84 Otkrivenje počinje Isusom koji je Gospodar Crkve (1, 9-3, 22). Slijede vizije Boga i Jaganjca kao gospodara čitave povijesti (4, 11). Nasuprot su njima Sotona i njegovi ortaci koji proganjaju vjernike (12, 1-14, 5). Na kraju je povijesti Božji sud protiv svih neprijateljskih snaga (14, 6-20, 15) i punina vremena koju Bog ostvaruje (21, 1-22, 5). Usp. K. STOCK, *L'ultima parola è di Dio*, str. 36-37.

na perspektivu konačnog spasenja (usp. Otk 12, 10-12; 14, 3).⁸⁵ Ova isprepletenost motiva ukazuje na to da se u Otkrivenju na neki način eshatološke i povijesne stvarnosti sjedinjuju.⁸⁶ Ako uzmemo u obzir činjenicu da se vrijeme u antici shvaćalo ne kao pravocrtnu nego kao funkcionalnu stvarnost usmjerenu na sadašnjost,⁸⁷ onda s velikom sigurnošću možemo reći da je Otkrivenje zainteresirano manje za posljednja vremena, a više za rješavanje aktualne povijesne krize u crkvama Male Azije 1. st. po Kr. U ovom kontekstu Novi Jeruzalem koji s neba silazi na zemlju nije tek buduća nego i sadašnja stvarnost koja koegzistira i djeluje zajedno s Babilonom s kojim je u paralelnom, ali i suprotnom odnosu.⁸⁸

Pretpostavljajući ove činjenice Barbara Rossing u svojoj se doktorskoj tezi „Izbor između dva grada. Bludnica, zaručnica i carstvo u Otkrivenju“⁸⁹ pita o retoričkoj funkciji personifikacije dva-ju gradova i njihova u isto vrijeme paralelnog i kontrastnog opisa. Barbara Rossing smatra da se autor u Otk koristi kao pozadinom konvencionalnim motivom o dvjema ženskim figurama koje u Izr 9 personificiraju mudrost i ludost, a u antičkom mitu o Herkulu vrlinu i porok. Motiv ima cilj potaknuti čitatelja na pravi izbor, da usprkos zavodljivosti ludosti i poroka izabere mudrost i vrlinu.⁹⁰ U skladu s ovim autoru Otk stalo je da se njegovi čitatelji odupru Babilonu, tj. Rimu koji je nazvan Bludnicom zbog svoje moći da zavede narode i da živi na njihov račun. Barbara Rossing smatra da *Sitz im Leben* Knjige Otkrivenja nije prvenstveno progonstvo već opasnost da se kršćani, zavedeni željom za bogatstvom ili brigom da ne budu ekonomski diskriminirani,⁹¹ prilagode duboko nepravdom političko-

85 *Isto*, str. 37.

86 Usp. P. MINEAR, „Ontology and Ecclesiology in Apocalypse“, u: *New Testament Studies*, god. 16 (1966.), br. 1, str. 93.

87 Usp. B. MALINA, „Christ and Time: Swiss or Mediterranean?“, u: *Catholic Biblical Quarterly*, 51 (1989.), str. 19.

88 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 159. Autor naglašava da, prema Otkrivenju, pravo rivalstvo nije bilo ono između maloazijskih gradova koji su se iz koristoljublja natjecali tko će biti lojalniji Rimu nego ono „između grada Zvijeri i Jaganjčeva grada, između Zmajeva carstva i carstva Isusovih vjernih sljedbenika“.

89 B. ROSSING, *The Choice between Two Cities. Whore, Bride and Empire in the Apocalypse*, Harrisburg, 1999.

90 Usp. B. ROSSING, *The Choice between Two Cities*, str. 17-60.

91 Barbara Rossing se, s obzirom na pitanje o progonstvu kršćana u vrijeme kad je napisano Otkrivenje, priklanja mišljenju Y. Collinsa koji smatra da je povijesna kriza na koju ova knjiga odgovara

ekonomskom poretku Rimskoga Carstva u kojem je manjina rimske elite živjela na račun većine.⁹² Rossing naglašava da autor Otkrivenja vizijom Babilona kritizira rimsku ekonomiju koja se temeljila na pomorskom prometu. Dokaz za to vidi osobito u satiričkoj tužaljki za palim Babilonom u Otk 18 koja je sastavljena prema starozavjetnom modelu tužaljke za Tirom (usp. Ez 26-28).⁹³ Na početku i na kraju ove tužaljke u Otk 18, gotovo kao inkluzija, trgovina i raskoš Rima navode se kao uzrok njezine propasti (Otk 18, 3.23). U središnjem dijelu satire (Otk 18, 9-19) navode se svi oni koji su se bogatili surađujući s Rimom: kraljevi, trgovci, moreplovci. Najveći prostor posvećen je trgovini. Od tri skupine koje oplakuju propast Babilona, najveći je naglasak stavljen na „trgovce zemaljske“⁹⁴ koji se spominju i na početku i na kraju tužaljke, ali također i u njenom dugačkom središnjem dijelu (18, 11-17.19) što u prvi plan stavlja ekonomski aspekt Babilona. Tekst nabraja čak dvadeset i devet artikla koje su iz dalekih krajeva dovozili brodovima (Otk 18, 12-13). Na popisu prevladava luksuzna roba, ali tu su i obične stvari (vino, ulje, pšenica) što upućuje na to da Babilon izvlači iz čitavoga svijeta za sebe sve što god postoji. Između ostalog, roba su i ljudi.⁹⁵

Za razliku od Babilona koji živi od kupovanja i trgovanja, dopuštenog samo onima koji nose na čelu i ruci njezin znak, tj. onima koji su prihvatili patronat Babilona (Otk 13, 16-17),⁹⁶ u Novom su Jeruzalemu voda, hrana i lijekovi besplatni svim narodima (Otk 22,

više lokalna nego regionalna i da više odražava frustraciju zbog ekonomske nejednakosti nego zbog progona. Usp. B. ROSSING, *The Choice between Two Cities*, str. 7.

92 Čini se da je među naslovnici Otkrivenja bilo i imućnijih kršćana koji su svoj imetak stjecali prilagođavajući se pokvarenom poretku Rimskog Carstva. Takvi su izgleda bili kršćani Laodiceje (usp. Otk 3, 17). Za takve propast Babilona, ispričana iz perspektive onih koji žale za njegovim padom, predstavlja „hermeneutsku zamku“. Čitatelj u prvom trenutku osuđuje one koji žale, da bi u sljedećem trenutku morao priznati da je i on jedan od njih. Usp. ZERBE, G., „Revelation's Exposé of Two Cities“, str. 55.

93 Proroci Izaija i Ezekiel osuđuju ekonomiju Tira kao zločin protiv siromašnih i skandal protiv Gospodina, koji on ne može dopustiti. Usp. Iz 23 i Ez 26-28. Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 171.

94 Izraz ἔμποροι τῆς γῆς „globalan“ tumači kao „globalni trgovci“. Riječ ἔμποροι označava internacionalne trgovce, doslovno „one koji putuju“ čitavom zemljom, za razliku od izraza κάπηλοι koji se koristi za lokalne trgovce. Usp. *Isto*, str. 49.

95 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 173-174.

96 Znak na ruci označava one koji koriste novac na kojem je otisnut carev lik. Usp. *Isto*, str. 176.

6.17).⁹⁷ Luksuzne, u biti nepotrebne stvari koje karakteriziraju raskoš i rastrošnost Babilona u Novom Jeruzalemu se ni ne spominju. Zanimljiva je činjenica da u Novom Jeruzalemu «mora više nema» (Otk 21, 1). More je u Otk usko povezano s Rimskim Carstvom i samim gradom Rimom.⁹⁸ More se međutim najčešće povezuje s trgovcima i njihovim brodovljem, tj. s pomorskom trgovinom Rimskoga Carstva koja je bila simbol raskoši i nepravde ne samo Rima nego i svih njegovih beskrupuloznih obožavatelja (Otk 18, 18-19). U Novom Jeruzalemu nema mora, jer nema više Rimskog Carstva, kao ni njegove nepravedne i izrabljivačke ekonomije. Vrata Novog Jeruzalema stalno su otvorena za sve narode. Dok je Babilon vladao narodima time što ih je kao bludnica zavodio, tražio i iskorištavao (Otk 17, 18; 18, 3), Novi Jeruzalem privlači svojim dvanaesterim uvijek otvorenim vratima (Otk 21, 12-13.25), svojom ljepotom i dobrima koja su na raspolaganju svima.⁹⁹

Barbara Rossing zaključuje da Novi Jeruzalem predstavlja alternativnu političku ekonomiju. Autor Otkrivenja poziva čitatelje da ne budu dionicima nepravednog ekonomskog poretka Babilona, a onda i njegove propasti, nego da se odluče za Novi Jeruzalem, Božji alternativni grad pravde i blagostanja.¹⁰⁰ Za takav je odabir kršćanima bila nužno potrebna krepost postojanosti, tj. sposobnost ostati vjeran unatoč pritiscima¹⁰¹ i mudrost za prepoznavanje i izbjegavanje obmana Zmaja kojemu zavodljivi Babilon služi.

97 Novim Jeruzalemom teče rijeka vode života. U njemu raste stablo života koje donosi plodove svaka tri mjeseca i čije je lišće ljekovito. Ovi su motivi, kao i mnogi drugi, preuzeti iz Ezekielove vizije Novog Jeruzalema. Usp. Ez 47, 12-13.

98 Rimsko je Carstvo u Otk predstavljeno kao Zvijer koja izlazi iz mora (Otk 13, 1) i, prema simboličnom mlinskog kamena bačenog u more kojim se označava propast Babilona, tamo se i vraća (18, 21).

99 Usp. B. ROSSING, *The Choice between Two Cities*, str. 135-160.

100 *Isto*, str. 161-165. Slično zaključuje i Zerbe: „Ivanova je vizija Novog Jeruzalema slika ne samo neba ni Crkve nego onoga što se događa kad je Božje kraljevstvo ostvareno na zemlji. Novi Jeruzalem Božja je alternativna politička ekonomija – slika otkupljenog čovječanstva u kontekstu obnovljene zemlje, ekonomije i politike“. Usp. ZERBE, G., „Revelation's Exposé of Two Cities“, str. 54.

101 Postojanost je krepost koja se u Otkrivenju spominje čak 7 puta (1, 9; 2, 2.3.19; 3, 10; 13, 10; 14, 2) što jasno govori o njezinoj važnosti. S njom je usko povezana vjernost, svjedočanstvo, istinoljubivost i mučeništvo. ZERBE, G., „Revelation's Exposé of Two Cities“, str. 55-56.

2.4. Babilon, Novi Jeruzalem i globalizacija

Barbara Rossing ne precizira kakvim su djelovanjem kršćani trebali pokazati da su se opredijelili za Novi Jeruzalem. Učinio je to Gwyther u svojoj doktorskoj tezi pod naslovom „Novi Jeruzalem protiv Babilona. Knjiga Otkrivenja kao tekst kruga protuimperijalnih kršćanskih zajednica u prvom stoljeću Rimskog Carstva“.¹⁰² Poziv kršćanima da iziđu iz Babilona traži od kršćana da usvoje praksu suprotnu porocima Babilona od kojih Otk nabraja ubojstvo, prostituiranje, laž, čaranje, štovanje idola i demona, gnusne prakse, kukavičluk, nevjera i krađa (Otk 21, 8; 22, 15). Oni koji se priklone Babilonu postaju aktivnim sudionicima prisilno-zavodničkog sustava carstva, pridonose iluziji o carstvu kao dobročiniteljskome i vječnome, iskazuju svoju lojalnost carstvu sudjelujući u kultu cara i ostalih idola. Kršćanin koji se iz straha ili radi dobiti prikloni carstvu kukavica je jer nije imao snage oprijeti se Babilonu. Svojom lojalnošću carstvu pogazio je svoju vjernost Kristu.¹⁰³

Poroci carstva isključuju ljude iz Novog Jeruzalema. Zato ih se kršćani trebaju čuvati, tj. trebaju izići iz Babilona. Pad Babilona naima ne ostvaruje se pasivnim čekanjem Boga već ujedinjavanjem vlastitih snaga s Bogom i Jaganjcem u aktivnom otporu carstvu i kreativnim sudjelovanjem u Novom Jeruzalemu. Otpor se treba ponajprije očitovati na društveno-ekonomskom području, a zatim i na drugim područjima.

Za razliku od Babilona gdje se sve prodaje i kupuje, pa i ljudi, Božji je grad metafora za mjesto gdje bogatstvo ne posjeduju bogati već ono pripada svima. Proročka se slika zemaljskih kraljeva koji na Sion donose darove (Iz 61, 6) u Otk 21,2 4.26 koristi za univerzalno međusobno dijeljenje Božjih darova u svetome gradu.¹⁰⁴ Dok je rimsko društvo bilo strogo piramidalno, u Novom Jeruzalemu Bog i Jaganjac borave ne iznad ljudi nego s ljudima (21, 3).¹⁰⁵ Ne postoji

102 A. R. GWYTHER, *New Jerusalem versus Babylon: Reading the Book of Revelation as the Text of a Circle of Counter-Imperial Christian Communities in the First Century Roman Empire*, u: <http://www4.gu.edu.au:8080/adt-root/uploads/approved/adt-QGU20030226.092450/public/02Whole.pdf> (22. 5. 2008.). Slične ideje isti autor donosi i u knjizi W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHER, *Unveiling Empire. Reading Revelation Then and Now*, Maryknoll – New York, 1999.

103 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHER, *Unveiling Empire*, str. 179-182.

104 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHER, *Unveiling Empire*, str. 191.

105 Usp. *Isto*, str. 187.

više nebeska hijerarhija koja bi legitimirala ekonomsko izrabljivanje. Novi Jeruzalem promiče takve recipročne ekonomske odnose, sustav u kojemu ima dovoljno za sve. Konkretno to je značilo međusobnu pomoć između članova kršćanske zajednice i između zajednica različitih gradova.¹⁰⁶ Takvim su ponašanjem kršćanske zajednice uvodile novi ekonomski poredak.

Gradovi rimske Male Azije imali su mnoštvo mjesta po kojima je carstvo bilo prisutno: hramovi s carskim kultom, javne zgrade, administracija.... Ivan poziva članove Crkava da ne blaguju meso žrtvovano idolima (2, 14.20) i da ne sudjeluju u hramskim kultovima (20, 4). Nesudjelovanje u imperijalnim praksama imalo je za posljedicu od obične ekonomske diskriminacije do zatvaranja i pogublivanja. Da bi se izdržalo pritisak poganskog okruženja i rimskih vlasti, od presudne je važnosti bilo zajedništvo u nevolji (Otk 1, 9), tj. jake društvene veze između članova kršćanskih zajednica i između samih zajednica.¹⁰⁷

Nakon što je precizirao u čemu bi se sastojala praksa kršćana, Gwyther ide dalje i aktualizira Knjigu Otkrivenja identificirajući globalni kapital današnjice s imperijalnim sustavom. Poput Babilona, i današnji globalizam putem masmedija o sebi stvara mit kao o nečemu dobrom, gotovo spasonosnom, jer tobože dovodi do većeg prosperiteta, mira, jednakosti i ekološke ravnoteže.¹⁰⁸ Poput bludnice, globalni se kapitalizam predstavlja kao onaj koja pruža sigurnost, zajedništvo i napredak, skrivajući drugu stranu medalje, tj. što sve otima. Autor smatra da je taj mit samo propaganda svjetske elite koja posjeduje veći dio tog kapitala, dok je istina sasvim drukčija: raste nejednakost, siromaštvo i dugovi Trećega svijeta; sve je veća smrtnost zbog gladi i bolesti; kapital se iz Trećeg svijeta vraća u

¹⁰⁶ Usp. *Isto*, str. 193.

¹⁰⁷ Usp. *Isto*, str. 194. Autor u nastavku donosi primjer učinkovitosti protu-imperijalnog djelovanja maloazijskih kršćanskih zajednica. Iz pisma Plinija Mlađeg caru Trajanu oko 110. g. po Kr. očito je da su zbog nesudjelovanja kršćana u hramskom i carskom kultu hramovi opustjeli, a meso žrtvovano idolima nije imao tko kupiti. *Isto*, str. 195.

¹⁰⁸ Stručnjaci navode pet „dogmi“ globalnog kapitalizma: 1. Ekonomski rast jedini je put ljudskog napretka. 2. Neograničeno slobodno tržište najbolji je način trgovine. 3. Ekonomska globalizacija donosi korist gotovo svima. 4. Privatizacija poboljšava učinkovitost. 5. Prvotna uloga vlada jest štititi prava vlasništva i ugovore. Budući da vlast sve više preuzima globalni kapitalizam, nacionalne vlade sve više igraju ulogu druge Zvijeri u korist prve, tj. propagiraju globalni kapitalizam kao nešto najbolje i nezamjenjivo. Usp. *Isto*, str. 238-239.

Prvi; nesigurnost zaposlenja stvarnost je i bogatih zemalja; ekološka i sigurnosna situacija svijeta sve je više zabrinjavajuća; dostojanstvo i sigurnost radnika nikad nije bila niža... Otkrivenje nas poziva da razotkrijemo današnju globalizaciju, kao što je to Ivan učinio s Rimskim Carstvom. U svjetlu Otkrivenja globalizacija ne može predstavljati sebe kao sustav koji nema alternative, ni nešto konačno i nezamjenjivo. Konačna je stvarnost Novi Jeruzalem, Božje kraljevstvo prema kojemu treba težiti. Je li globalizacija na tom putu ili je tek carstvo kojemu je glavni cilj preuzeti ili oteti dobra od siromašnih i od srednje klase i predati ih bogatima?¹⁰⁹

Autor smatra da kao što su se kršćani nekada opirali Rimskom Carstvu, tako je i danas potrebno razvijati djelovanje suprotno globalizaciji. Treba razotkriti svu varljivu zavodljivost globalizacije i izaći iz nje, kao iz Babilona. To podrazumijeva promjenu načina života i odricanje od raskoši na koju smo se navikli, a plod je nepravedne globalizacije koja zavodi stvarajući umjetne potrebe.¹¹⁰ Važno je tražiti alternativu. Autor predlaže vraćanje na lokalnu ekonomiju koja je ljudskija, ekološkija, uključuje veću solidarnost, jer se ljudi poznaju i jača politički utjecaj lokalne i nacionalne vlasti.¹¹¹ Cilj je da profit ne bude iznad čovjeka nego u službi čitave zajednice. Kao što je u Rimskom Carstvu kult cara služio kao kohezivni element, tako danas globalni kapital nameće globalnu kulturu i svoje idole, na uštrb kulturnih posebnosti pojedinih naroda, a sve u svrhu bolje prodaje. Autor smatra da toga trebamo biti svjesni i ponovno otkrivati vrijednost naših posebnosti. Kultura treba biti u službi čovjeka, a ne globalnog kapitala. Kao što je otpor prvih kršćana Rimu-Babilonu bio javan - vidjelo se da ih nema u hramovima i arenama - tako i traženje alternative globalizaciji ne smije prijeći u privatnu sferu. Potrebno je, s jedne strane, arhitekta i održavatelje globalizacije svakodnevno suočavati s posljedicama njihova djela i u isto vrijeme razvijati solidarnost s potlačenima. Ovakvi stavovi i djelovanje mo-

109 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 242. Autori nadalje uspoređuju rivalstvo nekadašnjih maloazijskih gradova za carske beneficije s natjecanjem suvremenih gradova i država za kapitalne investicije. Usp. *Isto*, str. 245-248.

110 Ekonomija je Novog Jeruzalema, naprotiv, fokusirana na osnovne potrebe, na hranu, piće i lijekove za sve.

111 Usp. W. HOWARD-BROOK – A. GWYTHYR, *Unveiling Empire*, str. 266.

gući su samo unutar zajednice koja je nužna da bismo usred zavodljivog svijeta globalizacije ostali vjerni Novom Jeruzalemu.

Zaključak

Biblijski pojam Babel, koji dolazi na početku Biblije (Post 11, 1-9), i Babilon, kako ga susrećemo u njezinoj zadnjoj knjizi, u mnogočemu se mogu prisposodobiti s današnjom globalizacijom. Babel i Babilon prije svega upućuju na njezine negativne strane. Kao takvi pomažu nam upoznati globalizaciju i to onu njenu stranu koju ona skriva, jer ju kompromitira. Svatko tko želi biti objektivan mora priznati i dobre strane globalizacije. Dakle Babel i Babilon ne otkrivaju nam svu stvarnost globalizacije. Tettamanzi smatra da globalizaciju treba najprije upoznati da bi se zatim njome moglo upravljati.¹¹² Upozoravajući na opasnosti globalizacije, kao što su divinizacija tehnologije i profita, dehumanizacija čovjeka, uništavanje različitosti i nametanje uniformnosti kulture i mišljenja, sebičnost i bešćutnost prema žrtvama globalizacije, pojmovi Babel i Babilon dodiruju njezine najveće nedostatke. Znači li to da sudbina globalizacije mora biti ista kao ona koju ima Babel u Post 11, 1-9 ili Babilon u Otk 17-18? Babel i Babilon na početku i na kraju Biblije prikazani su kao apsolutno negativne stvarnosti protivne Bogu koje nemaju budućnosti. Globalizacija pak nije apsolutno negativna stvarnost nego kao „ljudska činjenica“ ima svoje pozitivnosti i negativnosti.¹¹³ U globalnom svijetu istovremeno koegzistiraju i Babilon i Novi Jeruzalem. Problem je, čini se, što Babilon prevladava. Toliko bi toga trebalo promijeniti da današnji Babel postane što sličniji Novom Jeruzalemu. Je li moguća istinska promjena?

Ako bi globalizacija postala u potpunosti Babel, bila bi poput njega zaustavljena na bolan način. I to bi bila šansa za novi abrahamski početak. Međutim, dok zajedno s Babilonom na ovoj zemlji koegzistira i Novi Jeruzalem čija je budućnost zagwarantirana, nada nije mrtva. Da bi ta nada bila još življa, potrebno je da se kršćani i

112 D. TETTAMANZI, *Kršćanstvo i globalizacija*, str. 20-21.

113 *Isto*, str. 18-19.

svi ljudi dobre volje odmaknu od sebične zatvorenosti Babela i od grešne zavodljivosti Babilona te snagom Duha i postojani u vjeri žive vrijednosti Novog Jeruzalema. Jedino tako globalizacija ima šanse prerasti u istinsko zajedništvo naroda, onakvo kakvo je prije dvije tisuće godina započelo na Pedesetnici.

Hope in the Globalised World in the Prospective of Biblical Motives of Babel and Babylon

Summary

Even the most objective critics of the globalisation perceive it as threatening rather than hope inspiring reality: this is the starting point of the article. In a search of a biblical situation clarifying the issue of hope in the globalized world, we focused on the motive of Babel in Gen 11, 1-9 and Babylon in the Book of Revelation. In an analysis of Babel, we noticed that the sin of Babel is akin to the dark side of the globalisation. The constructors of Babel use the technology to escape from the proper creature-ship, meanwhile the human dignity suffers; instead of inhabiting the earth they are closing themselves inside the walls, in own self-sufficiency; they arrogantly want to achieve the proper identity whose goal is to be independent from God, and even more: an equality with God. Unanimity and single-mindedness makes them capable of every evil, so God is stopping them. Abraham, on the contrary, will go out of the city and become a blessing for every people. Pentecost will confirm that Babel will not have the last word: Pentecost will renew the mutual understanding of people, establishing the unity which affirms the diversity. Babylon in the Revelation, just as Babel in Gen 11, 1-9, represents a futureless reality, hostile to God. Babylon is Rome, seducing like an Adulteress and exploiting others with her godless life. Christians are invited to go out from Babylon and to enter the new Jerusalem, the eschatological reality already present where people do not accept the appeal and violence of Babylon, but make God the centre of their lives. Although similar to Babel and Babylon, globalisation can become similar to the new Jerusalem, if we are ready to leave Babylon and ready to live the virtues of the new Jerusalem.

Key words: Babel, Babylon, globalisation, Abraham, Pentecost, Revelation, new Jerusalem.